

De linkse kiezer wil meer gelijkheid

Dat het niet goed gaat met links ligt niet aan wat de kiezers willen. Er leeft een uitgesproken links levensgevoel in Nederland. Maar de kunst is wel om dat zichtbaar te maken. Sociale én politieke ongelijkheid zijn cruciaal.

MATTHIJS ROODUIJN

Politiek socioloog aan de Universiteit van Amsterdam en auteur bij stukroodvlees.nl

Links loopt leeg. Althans, daar lijkt het op als we kijken naar de verwachte zetelverdeling in de Senaat na de stembusgang van 18 maart. PvdA, GroenLinks en SP gaan hoogstwaarschijnlijk terug van gezamenlijk 27 naar nog maar 21 zetels. En als er vandaag verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden zouden de partijen gezamenlijk nog slechts 40 zetels in de wacht slepen. Ter vergelijking: na de laatste Kamerverkiezingen hadden de drie partijen samen 57 zetels, en na die in 2010, 2006 en 2003 respectievelijk 55, 65 en 59. Waarom weet het linkse geluid zo weinig enthousiasme te genereren? En wat moet er gebeuren om het tij te keren?

Om die vragen te beantwoorden ben ik op zoek gegaan naar de opvattingen van het linkse electoraat met behulp van het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO). Het NKO is een grootschalig survey-onderzoek rondom Tweede Kamerverkiezingen, georganiseerd door de Stichting Kiezersonderzoek Nederland (SKON) in samenwerking met het CBS. Hierbij stelt men een flink aantal vragen over politieke opvattingen, stemgedrag en allerlei andere meer en minder politieke zaken.

Ik heb voor dit artikel gebruikgemaakt van het meest recente kiezersonderzoek uit 2012. In dit onderzoek is kiezers onder meer gevraagd zichzelf te plaatsen op een links/rechts-schaal, lopend van 0 (zeer links) tot 10 (zeer rechts). Ik heb bekeken in hoeverre linkse kiezers (score 0-4) verschillen van kiezers uit het midden (score 5) en rechtse kiezers (score 6-10). Deze indeling lijkt op het eerste gezicht goed gekozen; het merendeel van het linkse electoraat stemt PvdA, SP of GroenLinks.

Overeenkomsten tussen links en de rest

Wat zijn nu de opvattingen van deze kiezers? Op een aantal vlakken verschillen linkse kiezers maar weinig van de rest van het electoraat. Laat me er een paar uitlichten. In de figuur hieronder zijn de gemiddelde opvattingen van kiezers met betrekking tot verschillende thema's weergegeven.

In het verleden werd linkse politiek vaak geassocieerd met progressieve attitudes. Op links was men bijvoorbeeld voorstander van abortus, euthanasie en gelijke rechten voor homoseksuelen. Dat is nu nog steeds zo, al

Matthijs Rooduijn *De linkse kiezer wil meer gelijkheid*

blijken linkse kiezers wat deze opvattingen betreft niet van kiezers uit het politieke midden te verschillen, zoals de gegevens over euthanasie laten zien.

Daarnaast verschillen linkse kiezers nauwelijks van rechtse kiezers als het gaat om opvattingen over het politieke establishment. Opvallend genoeg hebben juist de stemmers op middenpartijen minder vertrouwen in de politiek. Zij zijn het in veel sterkere mate eens met de stelling dat politici hun beloften niet waarmaken. Hier dient wel bij te worden aangetekend dat mensen die zeer linkse of uiterst rechtse opvattingen hebben gemiddeld weer een stuk cynischer zijn dan kiezers uit het midden.

Ten slotte werd links in het verleden ook wel geassocieerd met democratische vernieuwing. Linkse mensen waren over het algemeen voor het invoeren van referenda en het direct kiezen van bestuurders. Dat is, zoals uit de figuur blijkt, nog steeds zo. Al blijkt ook hier dat zij zich wat dit betreft nauwelijks nog onderscheiden. Kiezers uit het midden zijn zelfs nog sterker voorstander van het direct kiezen van de minister-president. Dit is op zich natuurlijk niet zo vreemd, aangezien het direct kiezen van bestuurders een kroonjuweel is van de vleesgeworden middenpartij D66.

De verschillen

Toch zijn er ook verschillende gebieden waarop de linkse kiezer zich duidelijk onderscheidt van beide andere groepen. Ten eerste vinden linkse mensen veel sterker dan andere kiezers dat de welvaart eerlijker verdeeld zou moeten worden. Zij zijn het vaker met de stelling eens dat de inkomensverschillen in ons land kleiner moeten worden.

Bovendien staan ze veel positiever tegenover de multiculturele samenleving. Men is vaker van mening dat allochtonen in Nederland zouden moeten kunnen leven met behoud van de eigen cultuur. Opvallend genoeg onderscheiden ze zich ook wanneer het gaat over Europese eenwording. Men ziet Europa

over het algemeen graag verder integreren. Zelfs uiterst links staat hier positiever tegenover dan het midden en rechts. Wanneer gevraagd wordt waaraan de regering meer geld uit zou moeten geven, willen de kiezers aan de linkerzijde meer geld voor onderwijs. En ten slotte hebben linkse kiezers meer op met de vrijheid van meningsuiting en van demonstratie. Een thema dat de laatste jaren gekaapt is door Geert Wilders en zijn PVV.

Twee adviezen aan linkse politici

Opvallend genoeg hoor je links vooralsnog weinig over deze onderscheidende thema's. Daar moet hoognodig verandering in komen. Daarom twee adviezen aan linkse politici:

► *Focus op sociaaleconomische ongelijkheid en onderwijs*

Na '11 september' en vooral sinds de opkomst van Pim Fortuyn is het publieke debat lange tijd gedomineerd geweest door culturele thema's. Het ging vooral om onderwerpen als immigratie, integratie en de multiculturele samenleving. Hoewel dit debat nog lang niet is verdwenen, wordt het wel steeds meer weggedrukt door een ander thema: sociaaleconomische ongelijkheid.

Nog maar weinig linkse politici lijken door te hebben dat dit het moment is om met een sterk nieuw links verhaal te komen over inkomens- en vermogensverdeling. Wat kunnen linkse politici meer wensen dan een tijdgeest waarin linkse kiezers de schrijver van een dik boek over vermogensongelijkheid en progressieve mondiale belastingen onthalen als een ware rockster?

Aangezien je door goed onderwijs iedereen gelijke kansen biedt en daarmee ongelijkheid effectief bestrijdt, moet dat eveneens tot uitgangspunt worden gemaakt.

Een andere reden voor een grotere nadruk op onderwijs is dat linkse kiezers zich duidelijk onderscheiden van de rest van het electoraat met betrekking tot de vraag hoeveel geld zou

Matthijs Rooduijn *De linkse kiezer wil meer gelijkheid*

moeten worden geïnvesteerd in onderwijs. Dat ze onderwijs belangrijker vinden dan kiezers uit het midden is opvallend aangezien juist D66 (de middenpartij bij uitstek) zich zeer sterk op onderwijs profileert. Links zou zich veel meer op moeten stellen als het alternatief voor mensen die vinden dat er (veel) meer in onderwijs geïnvesteerd dient te worden.

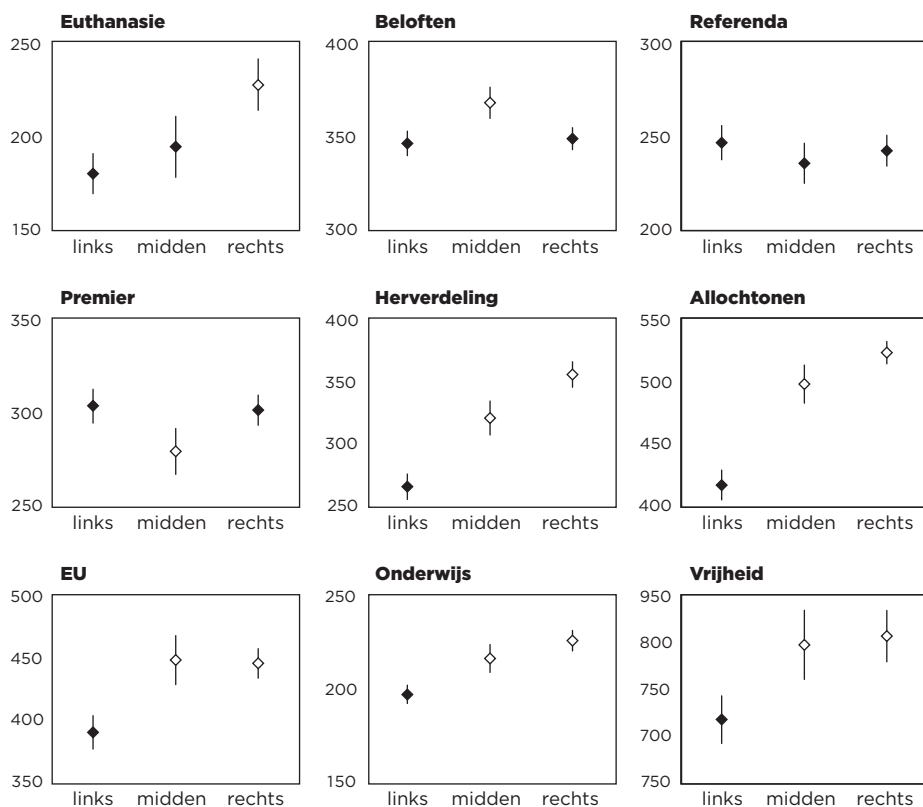
► *Richt je daarnaast ook op politieke ongelijkheid*

Het is niet alleen de ongelijkheid met betrekking tot geld die mensen zorgen baart. Het is ook machtsongelijkheid die bij veel mensen verontwaardiging oproept. Steeds meer kie-

zers hebben steeds meer het idee dat politici en bestuurders vooral met zichzelf bezig zijn en nauwelijks meer oog hebben voor wat er in de samenleving leeft.

Links heeft het grote voordeel dat het een verhaal over sociaaleconomische ongelijkheid kan koppelen aan ideeën over politieke machtsverschillen. Neem de protesten in het Bungehuis en Maagdenhuis. Een belangrijke motivatie van de in opstand gekomen studenten en docenten is dat ze vinden dat de universitaire elite te veel macht heeft gekregen, zich enkel met geld en vastgoed bezighoudt, en daardoor niet meer luistert naar degenen waar het vooral om draait: studenten

Figuur 1 Gemiddelde opvattingen van kiezers (verantwoording in bijlage)

Matthijs Rooduijn *De linkse kiezer wil meer gelijkheid*

Tabel 1 Opvattingen van linkse kiezers (gemiddelde en standaarddeviatie)

	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Herverdeling	2,67	1,23
Euthanasie	1,81	1,30
Immigratie	4,18	1,46
EU	3,89	1,64

en docenten. De machtsverhouding tussen bestuur en ‘werkvloer’ is volgens hen volledig scheefgegroeid.

Opvallend genoeg werden de protesten door links slechts aarzelend omarmd. De protesterende studenten en docenten hoeven natuurlijk niet blindelings te worden gevolgd. Maar op zo’n grote groep die protesteert tegen een volgens hen in zichzelf gekeerd geraakte bestuurlijke elite die de kwaliteit van het onderwijs maar een bijzaak vindt, moet links meteen inspringen. Zeker ook omdat linkse kiezers zich meer dan andere bekommeren om de vrijheid van demonstratie.

Twee smaken links

Linkse kiezers vormen echter allerm minst een homogene groep. In de bovenstaande tabel heb ik niet alleen hun gemiddelde opvattingen met betrekking tot een aantal centrale thema’s weergegeven, maar ook de standaarddeviaties. Hoe hoger de standaarddeviatie, hoe groter de spreiding en hoe verder de opvattingen uit elkaar liggen. De tabel laat zien dat de opvattingen op het gebied van bijvoor-

beeld inkomensherverdeling en euthanasie niet sterk uiteenlopen (relatief lage standaarddeviaties).

Maar als we kijken naar opvattingen over immigratie en vooral de EU, zien we een ander beeld: de meningen op links lopen hier behoorlijk uiteen. Het lijkt erop dat we twee smaken links kunnen onderscheiden: aan de ene kant heb je degenen die nationalistisch zijn ingesteld en wat huiveriger tegenover Europese integratie en toegenomen immigratie staan, aan de andere kant zijn er de meer kosmopolitisch ingestelde mensen die vooral de voordelen zien van Europese eenwording en open grenzen.

Het is al met al geen ‘nieuw’ verhaal, maar het kan geen kwaad om nog eens te zien dat er onder het electoraat nog duidelijke linkse voorkeuren leven. Door uitgesproken linkse opvattingen over sociaaleconomische en politieke machtsverhoudingen op smaak te brengen met een nationale dan wel Europese saus, kan de kloof tussen linkse partijen en burgers worden gedicht. Allicht dat deze twee recepten wat meer orde kunnen scheppen in het versnipperde politieke landschap.

Matthijs Rooduijn *De linkse kiezer wil meer gelijkheid*

Verantwoording

In het NKO is aan een representatieve steekproef van Nederlandse kiezers gevraagd om hun opvattingen weer te geven met betrekking tot verschillende thema's. In de figuur in dit artikel zijn de gemiddelde opvattingen weergegeven (de ruiten), inclusief de 95% betrouwbaarheidsintervallen (de lijnen) voor linkse, rechtse en midden-kiezers. Wanneer het gemiddelde van rechtse kiezers of kiezers uit het midden statistisch significant verschilt van het gemiddelde van linkse kiezers, overlappen de lijnen elkaar niet. Om dat te verduidelijken heb ik ook de ruit die het gemiddelde weergeeft van de significant verschillende groep wit gekleurd (als er geen sprake is van een significant verschil is die zwart gekleurd).

De betreffende variabelen zijn als volgt gemeten:

Euthanasie: sommige mensen vinden dat euthanasie altijd verboden moet zijn. Anderen vinden dat euthanasie mogelijk moet zijn als de patiënt daarom vraagt. Natuurlijk zijn er ook mensen met een mening die daar tussenin ligt. Waar zou u uzelf plaatsen op een lijn van 1 tot en met 7? 1 = moet mogelijk zijn, 7 = moet worden verboden (net als bij alle vragen zijn ook alle tussenliggende waarden mogelijk).

Beloften: in hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Politici houden hun beloften. 1 = helemaal mee eens, 5 = helemaal mee oneens.

Referenda: over sommige voor ons land belangrijke beslissingen moet door de kiezers zelf worden gestemd door middel van een referendum. 1 = helemaal eens, 5 = helemaal oneens.

Premier: de minister-president moet rechtstreeks door de kiezers worden gekozen. 1 = helemaal eens, 5 = helemaal oneens.

Herverdeling: sommige mensen vinden dat de verschillen in inkomens in ons land groter moeten worden. Anderen dat ze kleiner moeten worden. Natuurlijk zijn er ook

mensen met een mening die daar tussenin ligt. Waar zou u uzelf plaatsen op een lijn van 1 tot en met 7? 1 = inkomensverschillen moeten kleiner worden, 7 = inkomensverschillen moeten groter worden.

Allochtonen: in Nederland vinden sommigen dat allochtonen hier moeten kunnen leven met behoud van de eigen cultuur. Anderen vinden dat zij zich geheel moeten aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Waar zou u uzelf plaatsen op een lijn van 1 tot en met 7? 1 = behoud van eigen cultuur voor allochtonen, 7 = allochtonen moeten zich geheel aanpassen.

EU: sommige mensen en partijen vinden dat de Europese eenwording nog verder zou moeten gaan. Anderen vinden dat de Europese eenwording al te ver is gegaan. Waar zou u uzelf plaatsen op een lijn van 1 tot en met 7? 1 = Europese eenwording zou nog verder moeten gaan, 7 = eenwording is al te ver gegaan.

Onderwijs: zou de regering meer of minder geld moeten uitgeven aan onderwijs? 1 = veel meer dan nu, 5 = veel minder dan nu.

Vrijheid: gecombineerde schaal van 5 verschillende variabelen. Op een 5-puntsschaal (1 = volledig mee eens, 5 = volledig mee oneens) moesten kiezers laten weten in hoeverre ze het met de volgende stellingen eens zijn. Iedereen moet vrij zijn om: (1) publiekelijk te zeggen wat ze willen; (2) te schrijven wat ze willen; (3) publiekelijk te protesteren; (4) publiekelijk de koninklijke familie te bekritisieren; (5) gebouwen te bezetten om bepaalde rechten af te dwingen. De uiteindelijke variabele loopt van 0 (met al deze stellingen eens) tot 20 (met geen enkele van deze stellingen eens).

Hoewel dit allemaal ordinale variabelen zijn, en ik dus eigenlijk percentages had moeten weergeven, heb ik voor de overzichtelijkheid toch gemiddelden berekend. Bij het analyseren van percentages kom ik inhoudelijk tot precies dezelfde conclusies.